

ISSN 2091-5187

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ЖУРНАЛ

№1

2024

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ 2024 йил, 1-сон

Муассис: Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги томонидан 2008 йил 31 декабрда
0561-рақам билан рўйхатга олинган.

ЎЗР ОАК Риёсатининг 19.03.2017 й., 239/5-сонли қарори билан эътироф этилган

**Таҳририят ижодий
жамоаси:**

Бош муҳаррир:
и.ф.д., проф. М.Э.Пўлатов

**Бош муҳаррир
ўринбосари:**
и.ф.н., проф. Д.Х.Асланова

Масъул котиб:
и.ф.д., проф. М.Қ.Пардаев

Муҳаррирлар:
и.ф.д. Ф.А.Сафаров
катта ўқит. Ш.З.Ўразов

Техник муҳаррир:
и.ф.н., доц. А.Н.Холиқулов

Корректор:
PhD С.А.Бабаназарова

Саҳифаловчи:
ассис. Х.Н.Очилова

1 йилда 4 мартаба
чоп этилади.

**Ўзбекистон ҳудудида
тарқатилади.**

Таҳририят манзили:
140100, Самарқанд шаҳар,
Амир Темур кўчаси, 9-уй,

тел.: +998(66)233-28-38,
+998(66)233-17-88

факс: +998(366)231-12-53
эл.почта:

samisiservis@inbox.uz

Таҳририят кенгаши раиси:

М.Э.Пўлатов – Самарқанд иқтисодиёт ва сервис
институти ректори, и.ф.д., профессор

Таҳририят кенгаши раиси ўринбосари:

Д.Х.Асланова – СамИСИ илмий ишлар ва
инновациялар бўйича проректори, и.ф.н., профессор

Таҳрир кенгаши аъзолари:

Б.А.Бегалов – Ўзбекистон Республикаси Президенти
хузуридаги Статистика агентлиги директори, и.ф.д.,
профессор

М.Қ.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.К.Ғойбназаров – и.ф.д., профессор.

М.М.Мухаммедов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Д.Р.Зайналов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

О.М.Муртазаев – ТДИУ СФ директори, и.ф.д., проф.

М.Р.Болтабаев – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Р.Х.Эргашев – ҚарМИИ профессори, и.ф.д.

И.С.Тўхлиев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

К.Б.Уразов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Қ.Ж.Мирзаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.И.Исроилов – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Г.М.Шодиева – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.Абдукаримов – СамИСИ профессори, и.ф.н.

Р.Қобилов – Самарқанд вилояти ҳокими ўринбосари

С.Н.Тошназаров – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Р.Н.Нормахматов – СамИСИ профессори, т.ф.д.

А.Бектемиров – СамИСИ профессори, и.ф.д.

О.М.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

М.Т.Алимова – СамИСИ профессори, и.ф.д.

З.Дж. Адилова – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Ш.О.Қувондиқов – СамИСИ профессори в.б., иқтисод
фанлари доктори

Л.Н.Халикова – СамИСИ профессори в.б., DSc

Ф.А.Сафаров – СамИСИ доценти в.б., DSc

МУНДАРИЖА :

НАЗАРИЯ ВА МЕТОДОЛОГИЯ	
Мурод Мухаммедович Мухаммедов, Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев Иқтисодий тафаккур – иқтисодий тараққиётнинг муҳим омили	5
Muxitdin Abduxamidovich Aynakulov Klaster doirasida xizmat ko‘rsatish kooperatsiyasini tashkil etish va rivojlantirish tamoyillari va shakllari	16
Barchinoy Shonazar qizi Mavlanova Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatining o‘ziga xos xususiyatlari	21
Бахтияржон Бултурбаевич Муллабаев Худудлар ривожланишидаги номуносибликни камайтиришда хорижий тажрибалардан фойдаланиш	24
Шаҳобиддин Зиядуллаевич Ўрозов Марказий Осиёда иккинчи ренессансга асос солишда Амир Темур ва теурийларнинг хизматлари	31
Nodir Djumanazarovich Khusanov O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini rivojlantirishda strategiya va mexanizmlarni doimiy ravishda takomillashtirish yo‘llari	35
ИННОВАЦИЯ ВА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ	
Shamsiddin Kiyamiddinovich Yuldashev, Lola Nazarovna Khalikova The role of human capital in forming the digital economy	40
Mavluda Azamatovna Shodmonova Raqamlashtirishning logistika samaradorligiga ta’siri	42
САНОАТ ВА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ	
Ruziboy Normaxmatov, Jasur Kaharov, Akram G‘afurov Olma mevasi – biologik faol moddalarning muhim manbaidir.	45
Отабек Джурабаевич Джурабаев Определение направлений оптимизации операционной стратегии и повышение экономического потенциала хлопково-текстильных кластеров	48
ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ВА СЕРВИС	
Присбек Иватов Аҳолига хизмат кўрсатишда деҳқон бозори фаолиятини ривожлантириш ва тартиблаштириш	56
Фарход Анварович Сафаров Мослашувчан бошқарув тамойиллари асосида хизмат кўрсатиш корхоналари рақобатбардошлигини таъминлаш	60
Baxtiyor Nusratovich Nosirov Mintaqaning uy-joy kommunal xizmatlar sohasida aloqa va axborotlashtirishni rivojlantirishni modellashtirish	64
Акмал Анвар ўғли Рахматов Мижозларга савдо хизматлари кўрсатишни такомиллаштиришнинг замонавий йўналишлари	70
Umid Xolboyevich Xolboyev Xizmatlar sohasi raqobatbardoshligini oshirishning nazariy masalalari	75
To‘lqin Ismatulla o‘g‘li Yahyoyev Qurilish xizmatlarini iqtisodiy tahlil obyekti sifatida xalqaro standartlar asosida tasniflash	77

XIZMATLAR SOHASI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY MASALALARI

Annotatsiya: maqolada mamlakatimizda xizmatlarining tashqi bozorda raqobatbardoshligini oshirish muhimligi, milliy korxonalarining jahon bozorida raqobatbardoshlik darajasi va xizmatlar sohasining raqobatbardoshligini oshirish nazariy-uslubiy asoslarini takomillashtirish imkoniyatlari o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar: raqobatbardoshlik, transmilliy korporatsiyalar, xizmat infratuzilmasi, raqobatbardoshlik darajasi, raqobat afzalligi, raqobatbardoshligini baholash, raqobat ustunligi.

Kirish. Bugungi kunda xizmatlar sohasi mamlakat iqtisodiy salohiyatining asosini tashkil etadi. Raqobatbardosh tarmoqlargina mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini ta’minlay oladi. Raqobatbardosh korxonalar yaratish uchun nafaqat ishlab chiqarish va boshqaruvni modernizatsiya qilish, balki bu nima uchun amalga oshirilayotganini, qanday maqsadga erishish kerakligini aniq bilish kerak.

Raqobatda asosiy maqsad korxonalar afzalliklarini aniqlash, tezroq foydaga erishish va samarali faoliyat ko‘rsatishdir. Shu munosabat bilan raqobatni rivojlantirish va milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirish bilan bog‘liq muammolarni tahlil qilish ayniqsa dolzarb bo‘lib qolmoqda. Shu sababli, korxonalar raqobatbardoshligini oshirishning iqtisodiy mexanizmini shakllantirish va takomillashtirish korxonalar va umuman milliy iqtisodiyotning raqobatbardosh ustunliklarini ta’minlash va mustahkamlashning ajralmas shartidir.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi. Korxonalar raqobatbardoshligini hisobga olish ilmiy tadqiqotlar uchun ham, uni takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlarini aniqlash uchun ham istiqbolli yondashuvdir. Korxonalar tomonidan raqobatbardoshlik masalalari bo‘yicha nazariy ishlanmalarni amalga oshirish zarurati korxonalar raqobatbardoshligini oshirish yo‘lidagi muhim qadamdir. Raqobatbardoshlikning nazariy va uslubiy masalalari jahon iqtisodiy tafakkuri klassiklarining asarlarida belgilab berilgan. Bular jumlasiga A. Smit¹, K.Marks², J.Robinson³, M.Porter, G.L.Azoyev⁴, G.Ramenskiy, D.Yu.Yudanova, R.A.Fatxutdinova⁵ asarlarida raqobatning zarurligi milliy iqtisodiyot va tarmoqlar o‘shida asosiy vosita ekanligi ta’kidlangan.

Tadqiqot metodologiyasi. Korxonalar raqobatbardoshligini hisobga olish ilmiy tadqiqotlar uchun ham, uni takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlarini aniqlash uchun ham istiqbolli yondashuvdir. Maqolada bilishning umumiy ilmiy usullari tizimlilik, mantiqiy, dialektik usullardan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Milliy iqtisodiyotimizning jiddiy muammosi uning jahon bozorlarida past raqobatbardoshligi bo‘lib qolmoqda. Bu birinchi navbatda mehnat unumdorligining orqada qolishi, yirik transmilliy korporatsiyalar va yangi yuqori texnologiyali tarmoqlarda istiqbolli kompaniyalarning yo‘qligi bilan bog‘liq. Bunday sharoitda O‘zbekistonning xizmatlar sohasi qanday bo‘lishi kerak. Rivojlangan davlatlar jahon iqtisodiyotidagi muvaffaqiyatlarini tahlil qilishda quyidagi omillar:

- milliy valyuta barqarorligi va past inflyatsiya;
- arzon ishchi kuchi mavjudligi;
- proteksionistik davlat siyosati;
- muhim tabiiy resurslarning mavjudligi;
- soliq siyosati.

Boshqa tomondan, mamlakatlarning iqtisodiy yetakchiligini ta’minlovchi yagona va eng muhim omil bu mamlakatda jahon bozorida muvaffaqiyatli raqobatlasha oladigan milliy korporatsiyalarning mavjudligidir.

1 A. Smit " Xalqlar boyligining tabiati va sabablarini o‘rganish" (1776).

2 Marks K. Kapital. Siyosiy iqtisodning tanqidi. T.1. 1-kitob

3" Nomukammal raqobat iqtisodiyoti " (The Iqtisodiyot ning Nomukammal Raqobat , 1933);

4 Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г.Л. Азоев. — М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. — 208 с.

5 Фатхутдинов Р.А. Стратегический менеджмент: Учебник. — 7-е изд., испр. и доп. М.: Дело, 2005. — 448 с.

Milliy korxonalarining raqobatbardoshligini shakllantirish, rivojlantirish va mustahkamlashgina O‘zbekistonning xalqaro bozorlar va kapital bozorlarida mustahkam raqobatbardosh mavqeyini egallashi va iqtisodiy farovonlikni ta’minlashi mumkin.

Jahon iqtisodiy forumining 2019-yil 8-oktabrdagi ma’lumotlariga ko‘ra, raqobatbardoshlik bo‘yicha O‘zbekiston 2019-yilda dunyoda 91-o‘rinda (134 davlat ichida), 2018-yilda 78-o‘rinda. O‘zbekistonning asosiy afzalliklari uning katta bozor hajmida va makroiqtisodiy barqarorlikni yaxshilashda (qisman neft narxining o‘shishi ta’sirida)dir. Xitoydan oldinda (30-o‘rin), Hindiston (50-o‘rin), Braziliya 64-o‘rinda¹. So‘nggi sakkiz-o‘n yil ichida sezilarli iqtisodiy o‘shishga qaramay, past raqobatbardoshlik milliy iqtisodiyotning eng jiddiy muammolaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Mahalliy korxonalarining holatini tahlil qilib, tarmoqlar uchun dolzarb bo‘lgan raqobatbardoshlikni oshirishning quyidagi muammolarini aniqladi:

- resurslarni tejash. Iqtisodiyotimiz aksariyat tarmoqlarida mahalliy ishlab chiqarishning raqobatbardoshligi pastligining asosiy omili ishlab chiqarish tannarxining yuqoriligi va birinchi navbatda yoqilg‘i, energiya va moddiy xarajatlardir. Binobarin, resurslarni tejash yangi texnologiyalarining ishlab chiqarish raqobatbardoshligiga ta’sirining eng muhim ko‘rinishi sifatida qaralishi kerak, resurslarni tejash samaradorligi esa innovatsion sohada davlat ustuvor yo‘nalishlarini tanlashning asosiy mezonlaridan biriga aylanishi;

- xizmat infratuzilmasini o‘zgartirish iqtisodiyot ishlab chiqarish tuzilmalarini xomashyo bilan ta’minlash. Shu sababli, eng yangi yakuniy qayta ishlash texnologiyalarini (asosan, mahsulotlarning yuqori iste‘mol xususiyatlariga asos bo‘ladigan va qo‘shimcha qiymatning asosiy qismini yaratadigan), shuningdek mahsulotlarning keyingi qayta ishlashga tayyorlik darajasini oshirishga imkon beradigan texnologiyalarni ishlab chiqish alohida ahamiyatga ega;

- xizmat ko‘rsatish uchun xomashyo bazasini kengaytirish. Sanoat va xizmatlar sohasining bir qator tarmoqlari uchun an’anaviy xomashyo manbalari MDH davlatlari hududida qolib ketganligi.

- ishlab chiqarishning moslashuvchanligini ta’minlash. Bozorda raqobatbardosh mavqeni saqlab qolish sharti sifatida mahsulot va xizmatlarni yangilashning yuqori sur‘atlari ishlab chiqarishning texnologik tuzilishiga alohida talablarni qo‘yadi, bu ularning bozor kon’yunkturasi o‘zgarishiga javob berishini ta’minlashi kerak. Ishlab chiqarishning moslashuvchanligi muammosi va uning mahsulot assortimentini tezda yangilash qobiliyatini oshirish stiqbolli texnologiyalarni tanlashni ko‘p jihatdan belgilaydi.

Raqobatbardoshlikni ta’minlash asosiy iqtisodiy mexanizmlari zarurligi tarmoqlararo va tarmoq ichida kurashda o‘z imkoniyatlarini oshirishda turtki bo‘ladi. Bular, korxonaning raqobatbardoshligini baholash usullarini ishlab chiqish, mahsulot xususiyatlarini amaliy yaxshilash orqali sotishni faollashtirish, innovatsion jarayonlarni faollashtirish orqali raqobatdosh ustunliklarni yaratish.

Xulosa va takliflar. Olib borilgan tadqiqot asosida quyidagi xulosa va takliflarga keldik:

1. Korxonaning raqobatbardoshligining mohiyatini batafsil o‘rganish asosida, korxonaning raqobatbardoshligini baholash ko‘rsatkichlariga uslubiy yondashuvlar ko‘rsatilgan.

2. Korxonaning raqobatbardoshligini oshirishning iqtisodiy mexanizmi ochiq tizim sifatida ko‘rib chiqish, tashqi va ichki muhit omillari va manfaatdor tomonlarning talablari ta’siri ostida raqobatbardoshlikni oshirishning asosiy vositalarini ishlab chiqish keltirilgan.

3. Korxonaning raqobatbardoshligini baholash va tahlil qilish natijasida korxonaning raqobatbardoshligini oshirishning asosiy yo‘nalishlari aniqlash sotishni faollashtirish, yangi ishlab chiqarish texnologiyasini ishlab chiqish va joriy etish yo‘nalishlari ko‘rsatilgan.

Takliflar:

1. Korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish imkoniyatlari va zarur usullarini takomillashtirish.

2. Ushbu muammoni hal etish bo‘yicha davlat siyosatining real istiqbollarini aniqlash lozim.

3. Korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishning asosiy yo‘nalishlarini aniqlagan holda

¹ www.stat.uz

korxonaning raqobatbardosh mavqeyini aniqlash.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘uxati:

1. Портер, М. Конкурентное преимущество: как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость [Текст]/ Майкл Е. Портер; пер. с англ. - М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. - 714 с.
2. Баринов, В. А. Стратегический менеджмент [Текст]/ В.А. Баринов, В.Л. Харченко. - М.: ИНФРА-М, 2005. - 236 с
3. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г.Л. Азоев. — М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. — 208 с..
4. Фатхутдинов Р.А. Стратегический менеджмент: Учебник. — 7-е изд., испр. и доп. М.,: Дело, 2005. — 448 с.
5. Шамахов, В.А. Стратегическое управление: глобальный подход [Текст] / В.А. Шамахов, В.А. Плотников // Управленческое консультирование, 2014. - - №5 (53). – С. 157-164.
- 6.Фатхутдинов, Р.А. Кокурентоспособность: экономика, стратегия, управление [Текст] / Р.А. Фатхутдинов. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 312 с.

<p>У.Холбоев</p> <p>Теоретические вопросы повышения конкурентоспособности сферы услуг</p> <p>Аннотация: в статье рассматривается важность повышения конкурентоспособности услуг в нашей стране на внешнем рынке, уровень конкурентоспособности национальных предприятий на мировом рынке, а также возможности совершенствования теоретических и методологических основ повышения конкурентоспособности сферы услуг.</p> <p>Ключевые слова: конкурентоспособность, транснациональные корпорации, сервисная инфраструктура, уровень конкурентоспособности, конкурентное предпочтение, оценка конкурентоспособности, конкурентное преимущество.</p>	<p>U.Kholboev</p> <p>Theoretical issues of increasing the competitiveness of the service sector</p> <p>Abstract: the article examines the importance of improving the competitiveness of services in our country in the foreign market, the level of competitiveness of national enterprises in the world market, and the possibilities of improving the theoretical and methodological foundations of increasing the competitiveness of the service sector.</p> <p>Keywords: competitiveness, transnational corporations, service infrastructure, level of competitiveness, competitive preference, evaluation of competitiveness, competitive advantage.</p>
--	--

To‘lqin Ismatulla o‘g‘li Yahyoyev – SamISI katta o‘qituvchisi

QURILISH XIZMATLARINI IQTISODIY TAHLIL OBYEKTI SIFATIDA XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TASNIFLASH

Annotatsiya: ushbu maqola qurilish korxonalari tomonidan ko‘rsatiladigan qurilish ishlari tasnifi, hisob hamda tahlilni amalga oshirishni xalqaro standartlarga moslashtirish hamda qurilish korxonalarining iqtisodiy tahlilning obyekti sifatidagi alohida xususiyatlari to‘g‘risida.

Kalit so‘zlar: qurilish korxonalari, tahlil, qurilish sohasi, iqtisodiy tahlilning obyekti, qurilish korxonalarida iqtisodiy tahlilning maqsadi, moliyaviy hisob xalqaro standart, aksiyadorlik, shirkat, xususiy, qo‘shma va boshqa pudrat qurilishmontaj tashkilotlari.

Kirish. Aholi sonining muntazam oshib borishi, yashash sharoitini muntazam ravishda yaxshilashga intilishi va bir oiladan yosh oilalarning uzluksiz ajralib borishi barcha mamlakatlarda uy-joyga bo‘lgan talabning katta tezlikda oshib borishiga olib kelmoqda.

Mamlakatlarda faoliyat yurutib borayotgan biznes obyektlarining asosiy vositasiz, xususan, bino-inshootsiz (o‘z balansida yoki ijara asosida) faoliyat olib borolmaydi.

Rivojlangan hamda rivojlanayotgan mamlakatlar ma‘lum darajada rivojlanish darajasini qurilish obyektlari asosida ko‘rsata oladi. Yuqoridagi jarayonlar tufayli mamlakatning asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichida qurilish sohasining ulushi har doim yuqori hisoblanadi.

Bundan kelib chiqadiki qurilish rivojlangan, rivojlanayotgan hamda qoloq davlatlarning ijtimoiy-iqtisodiy hayotida birdek muhim tarmoq hisoblanadi.

ISSN 2091-5187

∞ “СЕРВИС” ∞

Журнал Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти таҳририят
бўлимида нашрга тайёрланди.

06.03.2024 йилда теришга берилди. 29.03.2024 йилда босишга рухсат этилди.
Офсет босма қоғози. Қоғоз бичими 60x84_{1/8}. “Times” гарнитураси. Офсет
босма усули. Шартли босма табағи 15,76. Ҳисоб-нашриёт
табағи 12,5. Адади 100 нусха. Буюртма № 0024А/30.

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институтининг
матбаа бўлимида чоп этилди.
Лицензия № 025316.
Реестр № Х-119112.

Манзил: Самарқанд шаҳри, Шохрух кўчаси, 60-уй.

© Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти, 2024.